

Peter Švec

Autor je bezpečnostný analytik a kapitán aerolínií

Bezpečnostné ohrozenia Slovenska

Tento článok bol v sérii s ďalšími príspevkami pripravený ako súčasť predvolebnej kampane pre KDĽ. Nemá zmysel skúmať, prečo nebol publikovaný. Podstatné je pozerieť sa do budúcnosti a preto si touto cestou trúfam predložiť konzervatívnemu čitateľovi pohľad na veci, ktoré by mohli tvoriť určitý základ pri orientácii v geopolitických súvislostiach, ako aj spôsoboch reakcie na tieto reality.

Medzinárodné prostredie bolo počas predchádzajúcich 25 rokov po páde železnej opony charakterizované zásadným znížením hrozby globálnej konfrontácie. Tým sa výrazne znížila pravdepodobnosť rozsiahleho ozbrojeného konfliktu podobného dvom svetovým vojnám. S ustupujúcim ohrozením globálnej konfrontácie v poslednom období čelíme problémom, ktoré sú spôsobené dôsledkami regionálnych ozbrojených konfliktov. Špecifickú kategóriu dnes predstavuje zmena charakteru ohrozenia, ktoré sa v minulosti nevyskytovali.

Na orientáciu v pojmoch je možné za vojenské ohrozenia označiť také faktory ohrozujúce bezpečnosť Slovenska, ktorých eliminácia je možná prednostne použitím vojenských síl a prostriedkov štátu alebo jeho spojencov. Rozhodujúcou črtou vojenských ohrození je aktívna účasť ozbrojených síl protivníka, a týka sa to aj vnútorných konfliktov charakteru občianskej vojny.

Na druhej strane nevojenské ohrozenia predstavujú také faktory ohrozujúce bezpečnosť Slovenska, ktorých eliminácia je možná prednostne použitím nevojenských prostriedkov štátu. Tieto ohrozenia v prípade neriešenia, nesprávnej analýzy alebo nezvládnutia môžu prerásť do ozbrojeného konfliktu. Určitá časť nevojenských ohrození má taký charakter, že ozbrojené sily musia byť pripravené poskytnúť osobitnú podporu vojenského charakteru príslušným orgánom štátnej moci a samosprávy. Rýchly reakčný čas v takýchto podporných operáciách si vyžaduje, aby si ozbrojené sily vybudovali a udržiavali špecifické spôsobilosti.

Nástroje na analýzu bezpečnostného prostredia sú rôzne. Spracovatelia prvej a jedinej vojenskej stratégie v histórii Slovenska zvolili veľmi unikátny prístup. Rozhodli sa nielen zadefinovať typy ohrození, ale tieto podrobili analýze podľa systému charakteristík. Analýza aj dnes potvrdzuje, že pravdepodobnosť výskytu rozsiahleho vojenského konfliktu je pomerne nízka a čas výstrahy aj prípravy na tento typ konfliktu zostáva primerane dlhý. Na druhej strane, vplyv rozsiahleho vojenského konfliktu na životné záujmy štátu je vysoký. Aktuálny vývoj dokazuje, že podceňovanie pravdepodobnosti vojenského konfliktu obmedzeného rozsahu by nebolo rozumné napriek tomu, že je relatívne nízka. Čas výstrahy aj prípravy na taký typ konfliktu zostáva relatívne dlhý. Aj vplyv na životné záujmy štátu je pomerne vysoký.

Zmenilo sa niečo v porovnaní s prvou polovicou roka 2001, keď bola vojenská stratégia spracovaná? Určite. Už v druhej polovici roka 2015 bol svet svedkom jedného z najbrutálnejších útokov proti civilným objektom, nepochybne s najvyšším počtom obetí vo vyspelej demokratickej krajine. Svet sa prebudil do novej éry. Spôsob útoku sám

osebe ešte neznamenal zmenu typológie ohrozenia. Totiž 11. september nesporne zodpovedal tradičným definíciám teroristického útoku, čiže v princípe nevojenským ohrozeniam všeobecného charakteru. Ako sa ukázalo, vznik vo svojej podstate nového typu ohrozenia podmieňuje viacero faktorov. A netýkajú sa len Slovenska. O čo v nich ide?

Prvý pôsobí súvisí s dostupnosťou násilia vo filmovom umení. Ďalší sa týka vzniku tzv. generácií „X“ a „Y“, ktoré strácajú tradičné formy sociálnych kontaktov a aktivizácia „kyberpredátorov“ spomedzi nich je možno len otázka času. Slobodná spoločnosť, možno v previazanosti na profesionalizáciu ozbrojených síl prináša vyššiu dostupnosť zbraní v držaní súkromných osôb ale tiež možnosti formovania ozbrojencov mimo kontroly štátu. Nedomyšlené reakcie neadekvátnymi prostriedkami na útok z 9.11. ale aj na ďalšie udalosti napomohli formovaniu nových zdrojov násilia. Napríklad precenením schopnosti koalície v obidvoch irackých vojnách vyhrať vojnu, ale fatálnym nedocenením najmä v druhej z nich dôsledkov doslova prehrateho mieru, sme sa ocitli v pasci. Ide aj o šok z prekvapivých dôsledkov tzv. Arabskej jari, kedy boli všetky porevolučné dôsledky podobné. Výsledky môžu byť dôkazom absencie kvalifikovanej analýzy situácie zodpovednými orgánmi. Je najvyšší čas na kritickú analýzu schopnosti politickej elity rozpoznať trendy a riadiť relevantné orgány, ktoré majú vplyv na politické rozhodovanie v bezpečnosti a obrane. Ešte vážnejší je fakt, že vyspelý svet pokračuje v aplikovaní analytických šablón, ktoré sa neosvedčili.

Čoho sme svedkami a o aký typ ohrozenia ide? Ukazuje sa, že sme svedkami asymetrického a nelineárneho typu ohrozenia proti civilným cieľom, objektom štátnej moci, ale najmä charakteru spoločnosti. Ich pravdepodobnosť má znaky malej predvídateľnosti a z dlhodobejšieho hľadiska môže byť veľmi vysoká. Ich zárodky boli zasiaté dávno v rámci Slovenska aj mimo neho. Ohrozenie zvonka má zdroj vytvorením obrovskej masy ľudí, ktorí v dôsledku vojen a revolúcií stratili perspektívu a dôstojnosť. Tým sme nielen v nich, ale aj v početnom potomstve na desaťročia zasiali nenávisť k tým režimom, ktorých rozhodnutia ich stav spôsobili. Aj malá časť takto zmýšľajúcich a zradikalizovaných jednotlivcov zodpovedá paralele tisícok zbraňových nosičov. Veľká časť z nich prešla vojenskou kariérou alebo v novej generácii militantnou rodinnou výchovou. Systém sa nemusí podobať sieti buniek a nezávisí od existencie formálnych štruktúr. Skôr sa podobá infikovaniu vírusom. Detekcia je možná až po infikovaní. Inkubačná lehota je neznáma. Či už ide o nenávisť alebo túžbu po pomste, prípadne o zvrátenú sebarealizáciu - tieto symptómy sú len v hlavách nosičov. A tí sa zriedka zoskupujú do organizačných buniek, ktoré by umožňovali ich detekciu. Slovenský Harman bol len člen streleckého klubu, ale legálne disponoval slušným arzenálom zbraní. Nórsky Breivik plánoval a konal samotársky. Iná v podstate skupina s vojenskými črtami organizácie, ktorá sa začala premávať po Slovensku, je už legitímne v Európskom parlamente a potichu tu zakladá filiálky z našich občanov. Vznikajú tu ďalšie organizácie s vojenskými črtami a mimo štátnej kontroly.

Takéto v podstate civilné armády bez velenia, tak z vonkajších ako aj domácich zdrojov, sa môžu pomerne nepozorovane infiltrovať aj do našej spoločnosti a kreovať v nich kritickú masu aktérov, ktorých možno nazvať osamelými šakalmi alebo svorkami. V takom prípade čas výstrahy a prípravy na popísaný typ ohrozenia môže byť prakticky nulový. Zásah niekoľkých objektov za jediný deň v okolí Paríža už len

s veľkou predstavivosťou možno označiť za klasický terorizmus a oveľa viac sa to podobal na veľmi nelineárnu a asymetrickú ozbrojenú odvetu proti podstate spoločnosti. Na ich elimináciu už evidentne nestačili len nevojenské prostriedky a zasahovali aj ozbrojené sily. Výsledky sú nelineárne a metódy asymetrické. Počet realizátorov sa dá spočítať na prstoch, ich náklady sa dajú rátať možno v tisíckach eur. Priame obete vysoko prekročili stovku. Vplyv na spoločnosť, napríklad zásadným znížením počtu turistov v miliónoch. Zakrývanie očí pred možnosťou aktivizácie týchto nových ohrození nemá racionálne jadro. Vplyv naznačených asymetrických a nelineárnych ohrození na životné záujmy štátu môže byť veľmi závažný. Totiž vyspelé spoločnosti, ktorých prosperita bytostne závisí od pokoja a mieru, sa môžu v najhoršom scenári dostať do stavu latentného strachu spoločnosti, ktorý si zas môže vynútiť ohrozenie podstaty našich štátov. Bagatelizácia by mala byť nahradená zodpovednosťou.

V neposlednom rade nemožno obísť nevojenské ohrozenia všeobecného charakteru napríklad prírodné a ekologické katastrofy, klasický terorizmus a kriminálne vyčistiť jednotlivcov, ktorým to prepne. Napríklad pilotovi Airbusu 319 v Alpách, pričom nikto nevie odhadnúť, aké dôsledky má humanizácia výberových procesov do civilného letectva v niektorých štátoch. Tieto typy ohrození sa vyznačujú pomerne vysokou mierou pravdepodobnosti, pričom je pre ne charakteristická veľmi nízka miera predvídateľnosti. Takéto udalosti môžu výrazne ovplyvniť kvalitu životného prostredia, bezpečnosť a zdravie obyvateľstva, ako aj stabilitu a rozvoj ekonomiky. Ich vplyv na životné záujmy štátov by sa nemal preceňovať ale ani podceňovať. Ako ukázal známy útok na dvojčiky, hranice medzi vojenskými a nevojenskými ohrozeniami sa niekedy veľmi prelínajú, a útok vykonaný civilnými prostriedkami môže mať nevídané a šokujúce ekologické, spoločenské, ekonomické, aj bezpečnostné dôsledky.

Súhrn ohrození, ktorým Slovensko čelí, je typologicky zobrazený v tabuľke. Na pochopenie koncepčného prístupu je potrebné vysvetliť koncept tzv. akceptovateľného rizika, ktorý bol dôležitou integrálnou súčasťou už pôvodnej vojenskej stratégie.

Všetky typy ohrození si vyžadujú spravidla oveľa vyššie zdroje ako sú dostupné zdroje spoločnosti. Limitované zdroje obmedzujú aj veľkosť a zloženie ozbrojených síl. Z tohto dôvodu čelia bezpečnostní plánovači trvalému problému prioritizácie vyčleňovania zdrojov a definovania, ktoré z ohrození už presahujú možnosti štátu. Tie ohrozenia, na ktorých riešenie nezostane v plánoch požadovaný potenciál, predstavujú riziko, ktoré je štát nútený resp. ochotný akceptovať pri udržiavaní finančne dostupného a realistického bezpečnostného a obranného systému. Vysoké akceptovateľné riziko pre vojenské ohrozenia, ktoré si vyžadujú mnohonárodné riešenie, je možné iba za predpokladu členstva v organizácii kolektívnej bezpečnosti. Ak Slovensku chýbajú zložky, ktorými disponujú krajiny s dlhoročnou tradíciou profesionálnych ozbrojených síl, tak sú to najmä kvalitné a vycvičené zálohy rôznych kategórií. Medzi nimi aj štátom iniciované a kontrolované polovojenské zložky dobrovoľných aktivistov, umožňujúce angažovanosť zodpovedných občanov.

Ako ukazuje analýza skúseností zo súčasných vojnových konfliktov, vojenské jednotky zložené zo všeobecných záloh, ale aj nevycvičené vojenské jednotky pozostávajúce z krátko slúžiacich, nevycvičených

a vynútených vojakov majú skôr polovojenský charakter. Tieto nedokážu v modernom konflikte čeliť vysoko motivovaným a dobre vycvičeným profesionálom po dlhej službe v ozbrojených silách. Ibaže, aj polovojenské zložky angažovaných občanov dokážu pod vedením profesionálov zásadným spôsobom prispievať do riešenia tých typov ohrození popísaných vyššie, kde je akceptovateľné riziko nízke.

Vo voľbách neúspešné KDH malo vo svojom programe pripravené veľmi komplexné koncepčné riešenie tohto deficitu. Popri zásadnej reforme systému aktívnych aj pasívnych záloh navrhuje zriadenie tzv. Civilných zborov. Tento koncept žiaľ nebol potenciálnym voličom v kampani prezentovaný. Práve konzervatívna časť politického spektra je tradične patriotická a vo svojich programových prioritách kladie dôraz na vnútornú a vonkajšiu bezpečnosť. O možných cestách realistického zabezpečenia v ďalších článkoch.

Typ ohrozenia	Jeho pravdepodobnosť	Čas výstrahy a prípravy	Vplyv na životné záujmy štátu	Akceptovateľné riziko
Rozsiahly vojenský konflikt	Nízka	Primerane dlhý	Vysoký	Vysoké - nutná nadnárodná koalícia
Vojenský konflikt obmedzeného rozsahu	Relatívne nízka	Relatívne dlhý až stredný	Stredne vysoký	Vysoké: spravidla mnoho-národná koalícia
Asymetrické a nelineárne ohrozenia proti charakteru spoločnosti	Nepredvídateľná, v súčasnosti stredne vysoká, dlhodobovo veľmi vysoká	V prípade infiltrácie kritickej masy aktérov prakticky žiadny	Veľmi vysoký: stav trvalého latentného strachu spoločnosti, mení podstatu štátu	Nízke: nutná nadrezortná a medzinárodná spolupráca
Nevojenské ohrozenia všeobecného charakteru	Stredne vysoká	Relatívne krátky až stredný	Relatívne nízky až stredne vysoký	Nízke: potrebná nadrezortná súčinnosť
Prírodné katastrofy a priemyselné havárie	Nepredvídateľná ale vysoká	Veľmi krátky až žiadny	Relatívne nízky	Nízke: vítaná nadrezortná súčinnosť

Peter Švec